

Mammoetexpositie in het Drents Museum

J. R. Beuker

Alsof er nog niet genoeg mammoetexposities zijn geweest, schenkt het Drents Museum te Assen vanaf 3 okt. a.s. onder de titel 'Mens en mammoet' ruim aandacht aan de wolharige mammoet.

Natuurlijk komen ook nu weer zaken als het vinden van mammoetbeenderen, de evolutie, levenswijze en het uiterlijk van de mammoet aan de orde. Het uitgangspunt is echter anders dan bij alle andere tentoonstellingen die tot nog toe in ons land te zien waren. De expositie gaat voornamelijk uit van vondsten die op Nederlands grondgebied zijn gevonden. De aanleiding tot de expositie vormt in feite een vondst die nog niet eerder in het openbaar te zien was en die beschouwd wordt als de belangrijkste van ons land.

We gaan eerst even terug naar 27 mei 1991. Toen meldde het Nieuwsblad van het Noorden onder de kop "Mammoetgraf in Drenthe ontdekt" de vondst van mammoetbeenderen bij Orvelte in de gemeente Westerbork. De botten waaronder een deel van een grote slag tand, waren te voorschijn gekomen bij de aanleg van een persgasleiding van Veendam naar Ommen. Na een eerste onderzoek door het Biologisch-Archaeologisch Instituut te Groningen werd al snel duidelijk dat er opzienbarende ontdekkingen binnen handbereik lagen.

Door werknemers van het bedrijf dat de gasleiding aanlegde, werd o.a. beweerd dat ze een complete schedel hadden gezien, maar belangrijker was dat op de vindplaats beenderen in situ konden worden opgegraven. Allerlei informatie die bijvoorbeeld bij van de Noordzeebodem opgeviste beenderen ontbreekt zou nu wel boven water gehaald kunnen worden.

Besloten werd een onderzoeksteam te formeren dat bestond uit deskundigen op het gebied van de geologie, pollen, zaden, mijten, vissen en insecten. Het team werd aangevuld met een deskundige op het gebied van vuurstenen gebruiksvoorwerpen. Misschien lagen bij de beenderen nog werktuigen van de jagers die de dieren hadden gedood.

Op 17 juni begon het onderzoek met het doorzoeken van de zandstort waarin zich volgens zeggen waarschijnlijk ook de complete schedel bevond. Deze schedel werd niet gevonden maar wel ongeveer 40 andere beenderen. Het werk nam een week in beslag. Daarna werd naast de bestaande werkput een nieuwe put aangelegd. Op een diepte van ongeveer 4,5 meter werden in deze put ongeveer 60 beenderen gevonden, waaronder een complete onderkaak van een wolharige mammoet.

Fig. 1: Een blik in de opgravingsput te Orvelte.

Daarnaast konden in de put monsters worden genomen voor dateringen en voor nader onderzoek van plantaardige en dierlijke resten. Natuurlijk werden ook de profielen bestudeerd.

Naast mammoetbeenderen die toebehoorden aan verschillende individuen werden in Orvelte ook botten aangetroffen van de wolharige neushoorn. Op sommige botten zaten knaagsporen zodat we er vanuit kunnen gaan dat er ook grote roofdieren rondliepen. De beesten moeten op grond van de C14-dateringen ongeveer 45.000 jaar geleden hebben geleefd.

In de expositie zal op het onderzoek van de beenderen worden ingegaan. Daarnaast wordt aandacht besteed aan het onderzoek van de plantaardige overblijfselen en de resten van dieren als insecten en vissen. Dit alles levert een 5x2 m grote reconstructie op van het landschap bij Orvelte en van de verschillende mammoeten.

Wat betreft de beenderen van grote pleistocene zoogdieren blijft het in de expositie niet alleen bij de vondst van Orvelte. Zo is er uit de collectie van P. Timmerman een vondst te zien die werd aangetroffen in een zandgroeve in Zuidwest-Drenthe. Naast resten van een kolossale wolharige mammoet bestaat deze uit overblijfselen van wolharige neushoorn, eland, reuzenhert, bizon, rendier, paard en een grote katachtige.

De expositie in het Drents Museum is niet alleen anders omdat uitgegaan wordt van Nederlandse vondsten maar ook omdat er veel aandacht wordt geschonken aan de mens in de tijd dat er wolharige mammoeten leefden. In de tentoonstelling zullen de oudste gebruiksvoorwerpen te zien zijn die we nu uit Noord-Nederland kennen.

Fig. 2: Onderkaak van een mammoet tijdens de opgraving te Orvelte

Ze dateren uit de periode van 130.000 tot 35.000 jaar geleden en zijn gemaakt door Neandertalers. De meeste komen uit particuliere collecties en zijn nog niet eerder in het openbaar te zien geweest.

Dat de mens tijdgenoot was van de wolharige mammoet is niet alleen bekend uit dateringen van archeologische vondsten maar ook omdat de mammoet door onze voorouders werd geportretteerd.

Voorbeelden daarvan zullen in de expositie te zien zijn.

Of de mens ook op mammoeten jaagde is niet helemaal zeker. Feit is in ieder geval dat botten van de mammoeten meermalen in combinatie met prehistorische gebruiksvoorwerpen zijn gevonden. Soms zijn deze botten op wel heel spectaculaire wijze gebruikt. In de Oekraïne werd bijvoorbeeld een cirkel van mammoetbeenderen gevonden met een diameter van 6 tot 8 meter. Waarschijnlijk maakten ze deel uit van een hut die ca. 44.000 jaar geleden moet zijn bewoond. Een reconstructie van deze hut zal in de Asser expositie te zien zijn.

Bij de tentoonstelling verschijnt een boekje (in de reeks Archeologische Monografieën van het Drents Museum). De inhoud daarvan is vooral toegespitst op de Orvelter mammoeten. Alle facetten van het onderzoek op de vindplaats zullen erin worden belicht, van het bergen van de vondsten tot en met de reconstructie van de leefomgeving. Het 64 pagina's dikke boekje zal rijk geïllustreerd zijn en is geschreven door de onderzoekers die zelf bij de Orvelter vondst betrokken waren. Dit staat garant voor een gedegen opzet. Er is echter wel naar gestreefd dat niet alleen de specialist maar ook de leek er iets van z'n gading in kan vinden.

De expositie is geopend van 3 okt. 1993 t/m 9 jan. 1994. De openingstijden van het Drents Museum zijn: di. t/m zo. 11.00-17.00 uur. Tijdens de zomer-schoolvakantie ook op maandag geopend. 1e Kerstdag en Nieuwjaarsdag gesloten.

Adres van de auteur:

J.R. Beuker
Drents Museum
De Brink 1
Assen